

Annales

Instituti

Archaeologici

XIII - 2017

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
http://www.iarh.hr

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Izvršne urednice/Desk editors

Andreja Kudelić
Marina Ugarković

Tehničke urednice/Technical editors

Andreja Kudelić
Marina Ugarković

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Siniša Krznar, Ivana Ožanić Roguljić, Ana Konestra, Andreja Kudelić, Asja Tonc,
Marina Ugarković

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Lektura/Language editor

Renata Draženović (hrvatski jezik/Croatian)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Andreja Kudelić
Marina Ugarković
Katarina Botić

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institute of archaeology, Zagreb 2017.

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indeks/
Annales Instituti Archaeologici are included in the index:
Clarivate Analytics services - Emerging Sources Citation Index

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom /
This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 9 **Marko Dizdar
Anita Rapan Papeša
Andrea Rimpf**
- Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnoga groblja Šarengrad – Klopare
- 19 **Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar**
- Sotin – Srednje polje i Dunavska ulica – istraživanja višeslojnih nalazišta u Podunavlju 2016.
- 26 **Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar**
- Arheološka istraživanja u Sotinu i Vinkovačkim Banovcima 2016. godine
- 34 **Katarina Botić**
- Bršadin, Pašnjak pod selom – rezultati arheoloških istraživanja 2016. godine
- 40 **Tomislav Hršak
Tino Leleković
Marko Dizdar**
- Rezultati istraživanja nalazišta Batina – Sredno 2016. godine
- 46 **Kornelija Minichreiter**
- Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2016.
- 50 **Saša Kovačević**
- Nova Bukovica – Sjenjak 2016.
- 54 **Marko Dizdar**
- Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2016. godini
- 57 **Daria Ložnjak Dizdar
Marija Mihaljević
Marko Dizdar
Mario Gavranović**
- Dolina – Babine Grede – istraživanje kasnobrončanodobnoga naselja u Posavini 2016. godine
- 64 **Tatjana Tkalčec
Siniša Krznar**
- Druga sezona arheoloških istraživanja kasnosrednjovjekovnog arheološkog kompleksa Grubišno Polje – Šuma Obrovi

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 9 **Marko Dizdar
Anita Rapan Papeša
Andrea Rimpf**
- Results of the rescue excavation on the Late Avar cemetery on the site Šarengrad – Klopare*
- 19 **Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar**
- Sotin – Srednje polje and Dunavska street – Research of multilayer sites in the Danube Region in 2016*
- 26 **Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar**
- Archaeological research in Sotin and Vinkovački Banovci 2016*
- 34 **Katarina Botić**
- Bršadin, Pašnjak pod selom – results of the archaeological excavations in 2016*
- 40 **Tomislav Hršak
Tino Leleković
Marko Dizdar**
- Research results of the Batina – Sredno site in 2016*
- 46 **Kornelija Minichreiter**
- Slavonski Brod, Galovo, Archaeological Research 2016*
- 50 **Saša Kovačević**
- Nova Bukovica – Sjenjak 2016.*
- 54 **Marko Dizdar**
- Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2016*
- 57 **Daria Ložnjak Dizdar
Marija Mihaljević
Marko Dizdar
Mario Gavranović**
- Dolina – Babine Grede – Research of the Late Bronze Age settlement in Posavina in 2016*
- 64 **Tatjana Tkalčec
Siniša Krznar**
- Second season of archaeological excavations of late medieval complex at Grubišno Polje – Šuma Obrovi site*

<p>73 Tajana Sekelj Ivančan
Ivan Valent</p> <p>Ostaci talioničke radionice na lokalitetu Hlebine – Velike Hlebine</p>	<p>73 Tajana Sekelj Ivančan
Ivan Valent</p> <p><i>The remains of the smelting workshops at the Hlebine – Velike Hlebine site</i></p>
77 Siniša Krznar Rezultati istraživanja lokaliteta Torčec – Cirkvišće 2016. godine	77 Siniša Krznar <i>Research results from Torčec – Cirkvišće site in 2016</i>
<p>82 Hrvoje Kalafatić
Mateja Hulina</p> <p>Zaštitna istraživanja srednjovjekovnog lokaliteta Kutina – Sečevine Okoli</p>	<p>82 Hrvoje Kalafatić
Mateja Hulina</p> <p><i>Rescue excavations of medieval site Kutina – Sečevine Okoli</i></p>
<p>84 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Kalnik-Igrišće – rezultati arheoloških iskopavanja u 2016. godini</p>	<p>84 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Kalnik-Igrišće – results of archaeological excavations in 2016</i></p>
<p>88 Andreja Kudelić
Filomena Sirovica</p> <p>Arheološka iskopavanja na nalazištu Kurilovec – Belinščica</p>	<p>88 Andreja Kudelić
Filomena Sirovica</p> <p><i>Archaeological excavations at the Kurilovec – Belinščica site</i></p>
92 Tatjana Tkalčec Burg Vrbovec u Klenovcu Humskom – nastavak arheološko-konzervatorskih radova na kuli u 2016.	92 Tatjana Tkalčec <i>Castle Vrbovec in Klenovec Humski – continuation of archaeological and conservation works on the keep in 2016</i>
<p>97 Bartul Šiljeg
Ana Konestra
Gaetano Beničić
Enrico Cirelli</p> <p>Stancija Blek (Tar), istraživanja 2016. godine – utvrđivanje najranije faze kompleksa</p>	<p>97 Bartul Šiljeg
Ana Konestra
Gaetano Beničić
Enrico Cirelli</p> <p><i>Excavations at Stancija Blek (Tar) in 2016 – establishing the earliest phases of the complex</i></p>
<p>103 Ana Konestra
Nera Šegvić
Paula Androić Gračanin
Ranko Starac</p> <p>Arheološka topografija otoka Raba: geofizička, sondažna i topografska istraživanja u 2016. godine</p>	<p>103 Ana Konestra
Nera Šegvić
Paula Androić Gračanin
Ranko Starac</p> <p><i>Archaeological topography of the island of Rab: geophysics, trial excavations and topographic research in 2016</i></p>
<p>111 Kristina Jelinčić Vučković
Emmanuel Botte
Audrey Bertrand</p> <p>Arheološko istraživanje na lokalitetu Novo Selo Bunje na otoku Braču, 2016. godine</p>	<p>111 Kristina Jelinčić Vučković
Emmanuel Botte
Audrey Bertrand</p> <p><i>Archaeological excavation on the Novo Selo Bunje site on the island of Brač, 2016</i></p>
<p>117 Marina Ugarković
Ivančica Schrunck
Vlasta Begović
Marinko Petrić</p> <p>Arheološka istraživanja rimske vile u uvali Soline na otoku Sveti Klement (Pakleni otoci, Hvar), lipanj 2016. godine</p>	<p>117 Marina Ugarković
Ivančica Schrunck
Vlasta Begović
Marinko Petrić</p> <p><i>Archaeological research of a Roman villa in Soline Bay on the island of St. Clement (Pakleni Islands, Hvar) in June 2016</i></p>

Terenski pregledi

123 **Marko Dizdar**
Hrvoje Vulić

Terenski pregled i probna iskopavanja na izgradnji dijela istočne obilaznice Vinkovaca

126 **Hrvoje Kalafatić**
Bartul Šiljeg

Terenski pregled na prostoru općina Belišće, Marijanci i Donji Miholjac u 2016. godini

133 **Zorko Marković**
Katarina Botić

Rezultati terenskog pregleda općina Našice i Podgorač 2016. godine

141 **Katarina Botić**

Preliminarni rezultati geofizičkih istraživanja i geoloških uzorkovanja na lokalitetima istočne Slavonije 2016. godine

152 **Tatjana Tkalčec**

Terenski pregled općine Grubišno Polje u 2016. godini

160 **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra

Terenski pregledi na području Podvelebite i Gacke (Grad Senj, Lukovo, Otočac)

163 **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra
Mato Ilkić
Fabian Welc
Radosław Mieszkowski

Terenske aktivnosti projekta RED u 2016. godini: geofizička istraživanja i terenski pregledi

Field Surveys

123 **Marko Dizdar**
Hrvoje Vulić

Field survey and trial excavations during the construction of the Vinkovci bypass route

126 **Hrvoje Kalafatić**
Bartul Šiljeg

Field survey on the territory of Belišće, Marijanci and Donji Miholjac municipalities in 2016

133 **Zorko Marković**
Katarina Botić

Results of a field survey of Našice and Podgorač municipalities in 2016

141 **Katarina Botić**

Preliminary results of geophysical research and geological sampling of eastern Slavonian sites in 2016

152 **Tatjana Tkalčec**

Field Survey of the Municipality of Grubišno Polje in 2016

160 **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra

Field survey in the areas of sub-Velebit Coast and Gacka (Senj, Lukovo, Otočac)

163 **Goranka Lipovac Vrkljan**
Ana Konestra
Mato Ilkić
Fabian Welc
Radosław Mieszkowski

Project RED's field activities in 2016: geophysical and field surveys

Zračna arheologija

168 Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić

Zračno rekognosciranje u istočnoj Slavoniji 2016. godine

Aerial archaeology

168 Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić

Aerial reconnaissance in eastern Slavonia in 2016

Bioarheologija

175 Jadranka Boljunčić

Dodatni rezultati istraživanja arheoloških ljudskih ostataka s dvaju nalazišta u sjevernoj i istočnoj Hrvatskoj na planu primjene računalne tomografije (CT-a)

Bioarchaeology

175 Jadranka Boljunčić

Additional research results on archaeological human remains from two sites from Northern and Eastern Croatia in terms of the application of computed tomography (CT)

Ostala znanstvena djelatnost Instituta za arheologiju

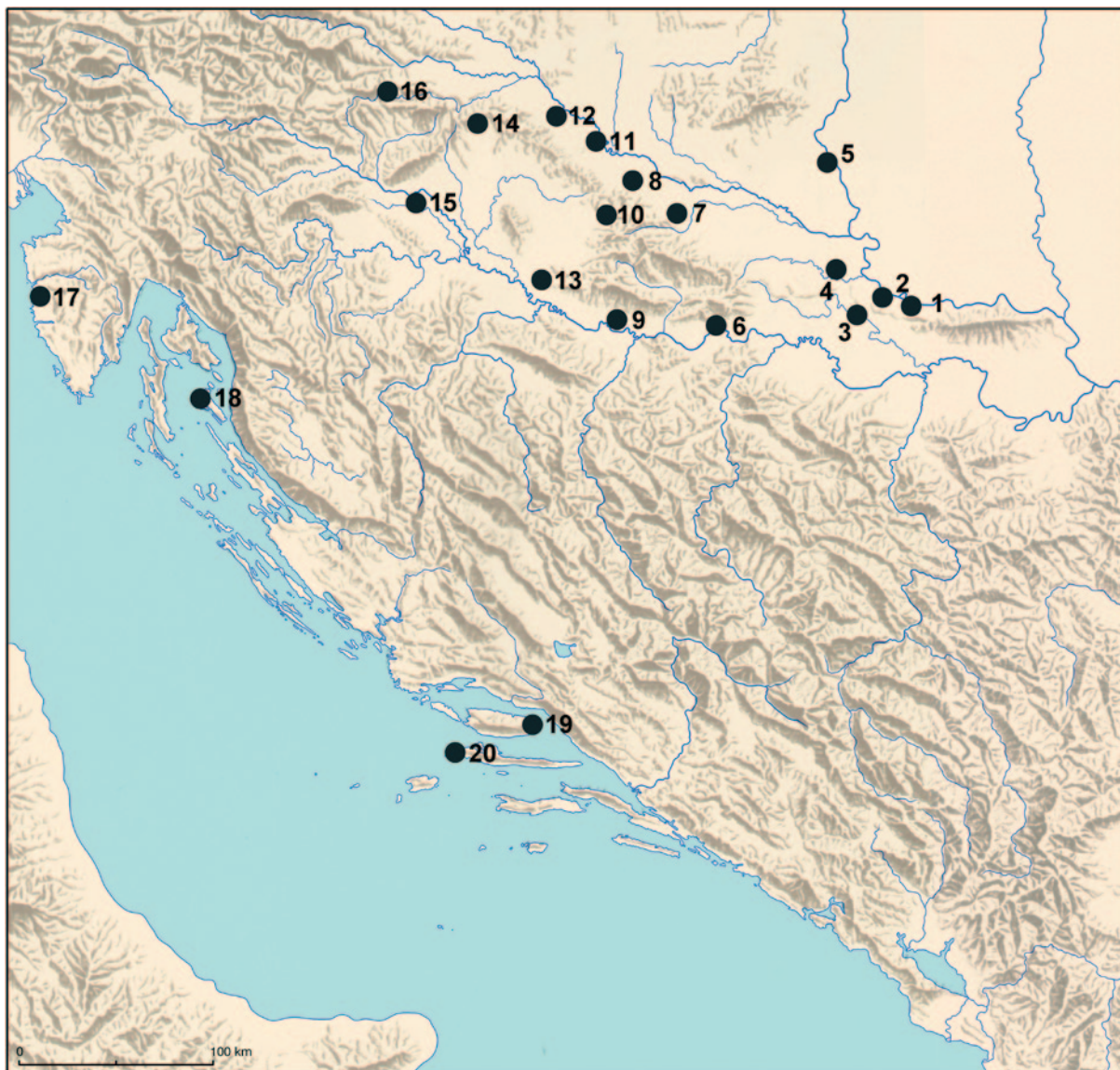
182-190

Additional scientific activity of the Institute

182-190

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Šarengrad – Klopare
2. Sotin – Srednje polje i Dunavska ulica; Sotin
3. Vinkovački Banovci
4. Bršadin – pašnjak pod selom
5. Batina – Sredno
6. Slavonski Brod – Galovo
7. Nova Bukovica – Sjenjak
8. Zvonimirovo – Veliko polje
9. Dolina – Babine Grede
10. Grubišno Polje – Šuma Obrovi
11. Hlebine – Velike Hlebine
12. Torčec – Cirkvišće
13. Kutina – Sečevine Okoli
14. Kalnik – Igrišće
15. Kurilovec – Belinščica
16. Klenovec Humski – Burg Vrbovec
17. Tar – Stancija Blek
18. Rab – uvala Pudarica
19. Brač – Novo selo Bunje
20. Sveti Klement – Soline

Druga sezona arheoloških istraživanja kasnosrednjovjekovnog arheološkog kompleksa Grubišno Polje – Šuma Obrovi

Second season of archaeological excavations of late medieval complex at Grubišno Polje – Šuma Obrovi site

Tatjana Tkalčec
Siniša Krznar

Primljeno/Received: 31. 03. 2017.
Prihvaćeno/Accepted: 15. 04. 2017.

U drugoj sezoni arheoloških istraživanja srednjovjekovnog kompleksa na lokalitetu Grubišno Polje – Šuma Obrovi radovi su usredotočeni na položaj crkve s grobljem, a obavljeno je i probno sondiranje nedalekog položaja s arheološkim tragovima naseobinskog karaktera.

Ključne riječi: srednjovjekovna arheologija, crkva s grobljem, naselje, Grubišno Polje – Šuma Obrovi, razvijeni srednji vijek, kasni srednji vijek, 12.–16. stoljeće

Key words: medieval archaeology, church with cemetery, settlement, Grubišno Polje – Šuma Obrovi, High Middle Ages, Late Middle Ages, 12th–16th century

Uvod

Inicijalna arheološka istraživanja srednjovjekovnog arheološkog kompleksa u šumi Obrovi, sjeverno od Grubišnog Polja, Institut za arheologiju je započeo 2015. godine, kada su sondirane dvije kasnosrednjovjekovne utvrde te položaj crkve s grobljem. Položaji trodijelne utvrde (GPŠO-1), crkve s grobljem (GPŠO-2) i naselja (GPŠO-3) nalaze se oko 1500 m zapadno od ceste Grubišno Polje – Mala Barna, odjel/odsjek 39d gospodarske jedinice „Grubišnopoljska Bilogora“ Hrvatskih šuma d.o.o. Jednodijelna utvrda MPŠO nalazi se oko 950 m istočnije u odjelu/odsjeku 40b gospodarske jedinice „Grubišnopoljska Bilogora“ Hrvatskih šuma d.o.o. U 2016. godini radovi su usredotočeni na sakralni i funerarni kompleks (GPŠO-2), a obavljeno je i probno sondiranje nedalekog položaja s arheološkim tragovima naseobinskog karaktera (GPŠO-3) (sl. 1, za položaj u širem prostoru usporedi kartu na sl. 1 u članku T. Tkalčec o rekognosciranjima u grubišnopoljskome kraju u 2016. godini, u ovome broju časopisa).

Institut za arheologiju je proveo istraživanja u razdoblju od 18. do 29. srpnja 2016. godine, uz prethodno ishođenu dozvolu Konzervatorskog odjela u Bjelovaru, suglasnost Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom i Posebne uvjete Hrvatskih šuma d.o.o. Ručni iskop obavljala su osmorica radnika koje je osigurao Grad

Grubišno Polje.¹ Istraživanja su financirana sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske i nositelja projekta, Grada Grubišno Polje.

Suradnja između Instituta i Grada uslijedila je 2015. godine, nakon što je prethodne jeseni Institut za arheologiju obaviješten od strane g. Željka Kirinčića, upravitelja Šumarije Grubišno Polje, o postojanju više utvrda u okolini Grubišnoga Polja, među kojima su tri položaja (GPŠO-1, GPŠO-2 i GPŠO-3) do tada u potpunosti bila nepoznata stručnoj javnosti. Unutar tog kompleksa jedino je bila poznata utvrda registrirana kao Mala Peratovica – Šuma Obrovi (MPŠO) (Jakovljević 2012: 67, red. br. 186). Dosadašnja istraživanja rezultirala su spoznajama opisanima u detaljnim stručnim izvještajima (Tkalčec 2015; Tkalčec, Krznar 2016), potom su predstavljena člancima u dvama stručnim časopisima (Tkalčec 2016a; 2016b), a široj javnosti javnim predavanjima u Grubišnome Polju povodom Dana Grada u studenom 2015. i 2016. godine² te posterom na putujućoj muzejskoj izložbi

1 Radovi su se odvijali pod suvoditeljstvom više znanstvene suradnice dr. sc. Tatjane Tkalčec, i znanstvenog suradnika dr. sc. Siniše Krznara iz Instituta za arheologiju. Iz Instituta je sudjelovala i stručna suradnica dokumentaristica Kristina Turkalj. U stručnom timu sudjelovao je i diplomirani arheolog Ivan Valent, kao zamjenik dvoje suvoditelja, te studentica arheologije Katarina Franušić. Nacrtnu dokumentaciju načinila je K. Turkalj. Analiza osteoloških uzoraka provodi se u Antropološkom centru Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

2 U 2015. godini o rezultatima istraživanja javno predavanje održala je T.

Sl. 1 Pozicije položaja koji čine kompleks Arheološkog nalazišta Šuma Obrovi sjeverno od Grubišnog Polja (obradila: T. Tkalčec)

Fig. 1 Position of sites which make Archaeological complex Šuma Obrovi, north of Grubišno Polje (adapted by: T. Tkalčec)

Arheološkog muzeja u Zagrebu.³ Projekt je predstavljao i podlogu za uključivanje grubišnopolskih učenika Srednje škole Bartola Kašića koji su obišli lokalitet te imali prigodu vidjeti kako se snima lokalitet totalnom geodetskom stanicom za potrebe izrade 3D modela. Dvoje učenika, Anamarija Vršek i Ivan Kralj Bistrički, pod vodstvom svoje mentorice, profesorice Monike Vojvodić Andričević, sudjelovali su ovim projektom i na školskom županjskom natjecanju iz povijesti u kategoriji samostalnih istraživačkih radova. Njihov rad je nosio naziv *Enigma srednjovjekovnog nalazišta u šumi Obrovi kraj Grubišnog Polja*. Nadalje, u projekt se uključio i Arheološki muzej u Zagrebu te su održana predavanja pod nazivom *Srednjovjekovna arheologija zavičaja* učenicima 2. razreda Srednje škole Bartola Kašića u Grubišnom Polju unutar projekta *Na izvorima novih spoznaja*, a povodom Dana škole, Grubišno Polje 4. ožujka 2016. (Ozren Domiter iz Arheološkog muzeja u Zagrebu). U konačnici, u projekt je uključena i dr. sc. Silvija Pisk iz Zavoda za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koja se angažirala na istraživanju povijesnih podataka o lokalitetu. To je rezultiralo i s predavljanjem rezultata arheološko-povijesnih istraživanja na znanstvenom skupu Hrvatskog arheološkog društva u Bjelovaru.⁴

Tkalčec, a u 2016. su godini T. Tkalčec, S. Krznar i S. Pisk održali tri predavanja.

3 Tkalčec, T., Grubišno Polje – Šuma Obrovi 2015. – suradnja s Arheološkim muzejom u Zagrebu: poster na izložbenom projektu Arheološkog muzeja u Zagrebu: „Tekuća arheološka istraživanja u Hrvatskoj“ (autori izložbe Sanjin Mihelić i Jacqueline Balen) otvorenje izložbe: Križevci, 24. veljače – 24. ožujka 2016.).

4 T. Tkalčec, S. Krznar i Silvija Pisk, *Novootkriveni kasnosrednjovjekovni kompleks u šumi Obrovi kod Grubišnog Polja*, Znanstveni skup Hrvatskog arheološkog društva *Arheološka istraživanja Bjelovarsko-bilogorske županije i okolnih krajeva*, Bjelovar, 3.–7. 10. 2016.

2. Grubišno Polje – Šuma Obrovi 2 (GPŠO-2), crkva s grobljem

Na položaju Grubišno polje – Šuma Obrovi 2 (GPŠO-2), koji se u prostoru ističe kao blago uzvišenje nepravilno ovalnog tlocrta promjera 40-ak metara, otvoreno je više sondi kojima se željelo dobiti uvid u stratigrafiju pokopavanja te definirati tlocrt očekivanog sakralnog objekta (sl. 2). Naziv sonde nadovezao se na prošlogodišnje kad su otvorene dvije sonde (sonda 1 i sonda 2). Izbor mjesta za postavljanje sonde bio je ograničen i rasporedom snažnih debala drveća šume jer se pokušalo izbjeći površine na kojima bismo oštetili korijenje stabala i na kojima bi nam ono otežavalo iskop (sl. 3).

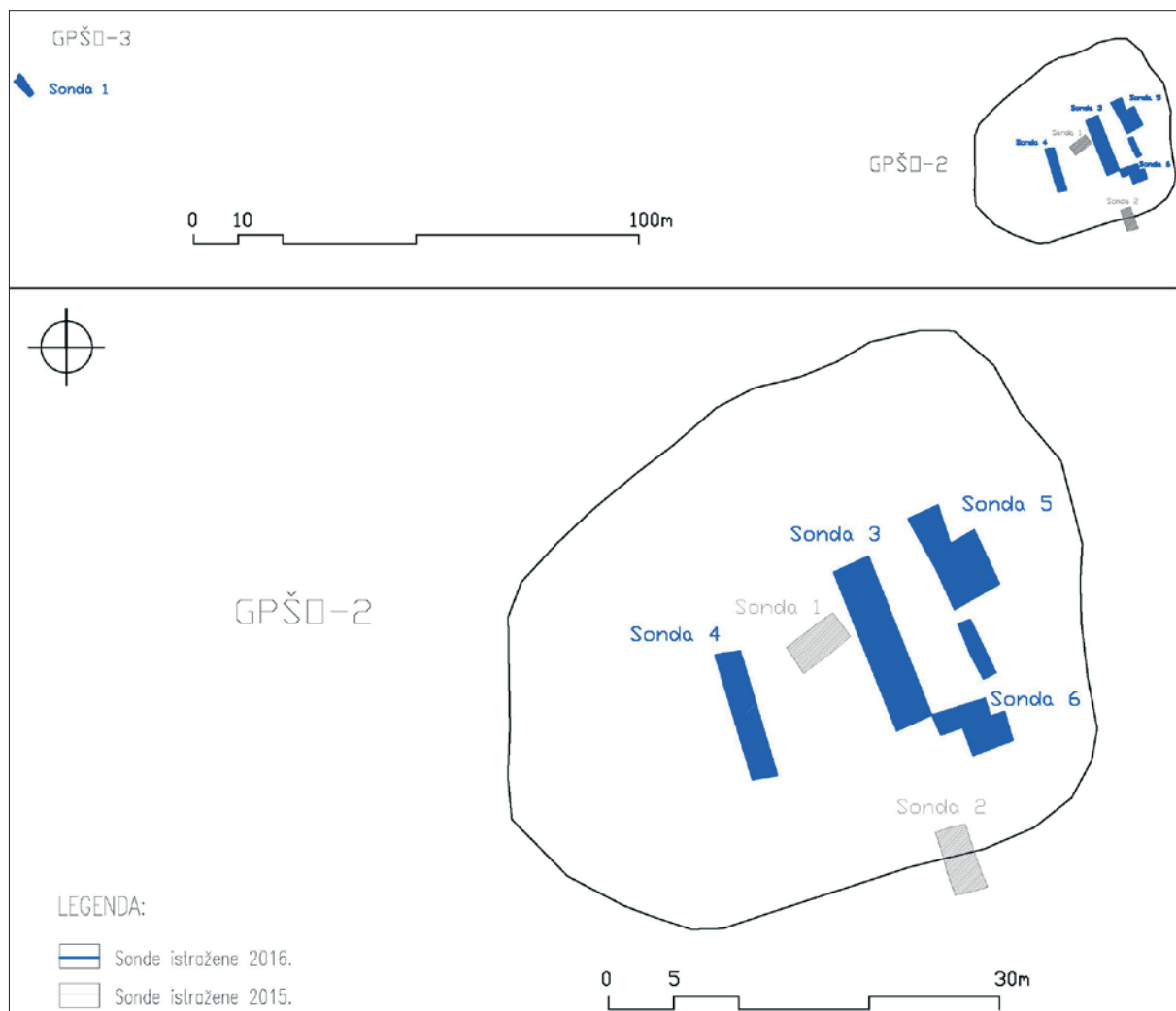
Sonda 3 (13 x 3 m) postavljena je nešto istočnije uz sondu 1. Procijenjeno je da će se sakralni objekt nalaziti prije na istočnijoj strani nalazišta te se ovom sondom, osim uvida u stratigrafiju slojeva i odnose grobova željelo utvrditi postojanje eventualnih ostataka zidova. Naime, u prošlogodišnjim je istraživanjima ustanovljena već količina lomljene opeke u ruševnom sloju SJ 002 u sondi 1. Pretpostavka je bila da opeka potječe iz faze razrušavanja sakralnog objekta koji je njome mogao biti građen. Zbunjujuću činjenicu činila je spoznaja da na ulomcima pronađene opeke uglavnom nije bilo tragova vezivnog morta. Istraživanja su obavljena do same zdravice (prosječna dubina iskopa od 0,80 m), izuzev u samom sjevernom rubu sonde gdje je to onemogućavalo korijenje bukve.

Sonda 4 (10 x 2 m) postavljena je u istoj orijentaciji nešto zapadnije, u zapadnijoj polovini ovog gotovo kružnog povišenog položaja. Na tome dijelu lokaliteta na površini nisu zamijećeni ulomci opeka. Sondom 4 se željelo definirati stratigrafiju na tome dijelu lokaliteta kao što se željelo provjeriti radi li se slučajno da na ovom položaju

Sl. 2 Grubišno Polje – šuma Obrovi 2 (GPŠO-2), pogled s jugozapada (snimio: B. Šiljeg, 2. 3. 2016.)

Fig. 2 Grubišno Polje – šuma Obrovi 2 (GPŠO-2), view from southwest (photo: B. Šiljeg, 2nd of March 2016)

Sl. 3 Grubišno Polje – šuma Obrovi 2 i 3 – položaj sonde (crtež: K. Turkalj)

Fig. 3 Grubišno Polje – šuma Obrovi 2 and 3 – position of trenches (drawing: K. Turkalj)

ju imamo možda drvenu crkvu. Ovom pozicijom bismo joj hvatali stijene zapadnog pročelja. Takva pretpostavka nije istraživanjima potvrđena. Istraživanja su obavljena do

same zdravice, osim u krajnjem zapadnome dijelu sonde gdje se posljednji grobovi nisu otvarali jer nam je taj prostor služio za silazak u sondu. Dubina iskopa iznosila je 1 m.

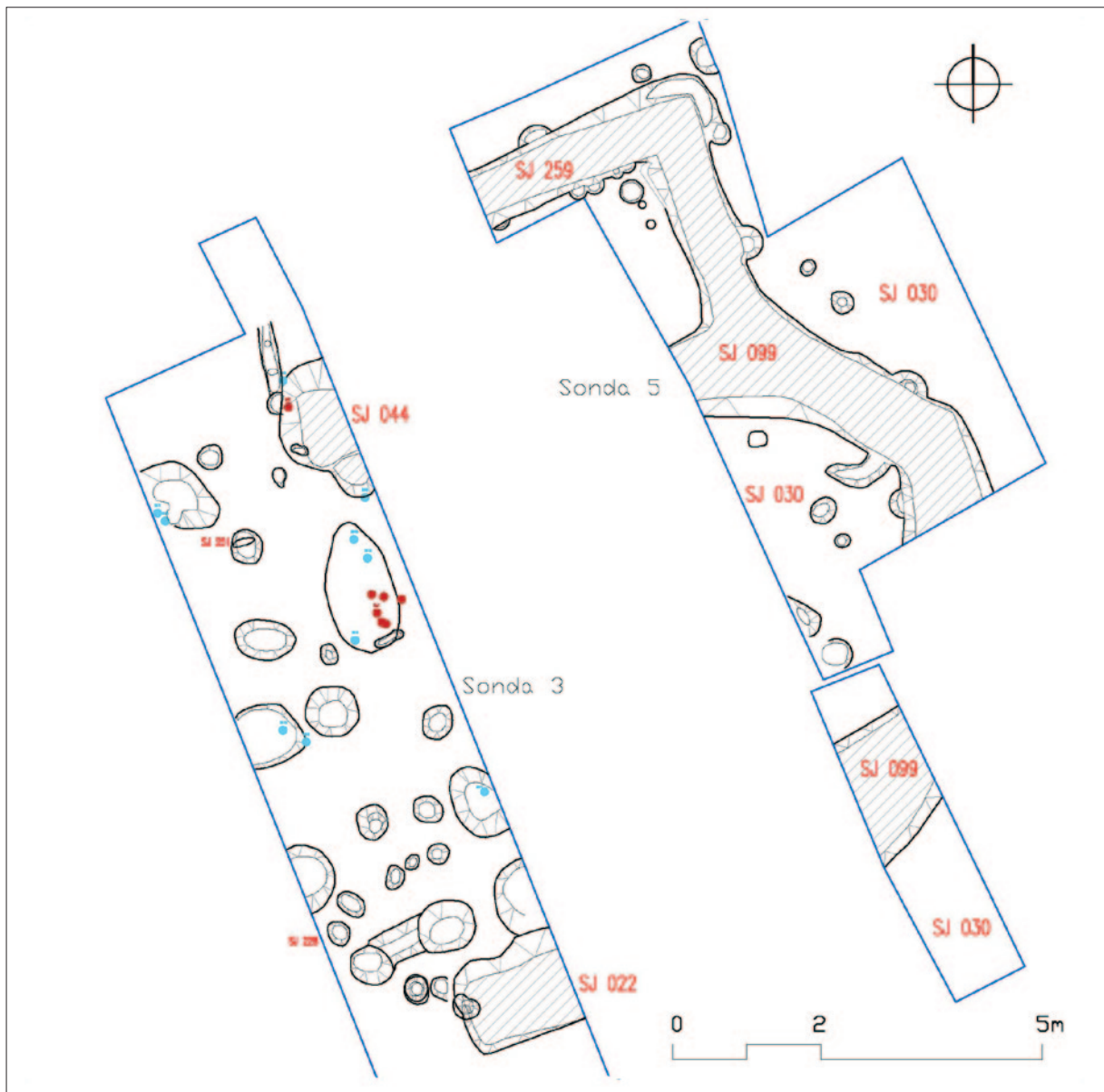

Sonda 5 postavljena je na pretpostavljenoj poziciji svetišta crkve. I prije iskopavanja u konfiguraciji terena je zamijećeno polukružno ulegnuće poput apside. Na tome istočnijem dijelu položaja, čak i u samome jarku, zamijećeno je na površini više ulomaka opeke. Kako su u sondi 3 otkrivene određene cjeline (SJ 22 i SJ 44) za koje smo pretpostavili da će se nadovezati na opisano ulegnuće, odlučeno je otvoriti ovu istočniju poziciju. Otvaranjem sonde 5 smo dobili pozitivan rezultat. Nije bilo moguće direktno nadovezati sondu 5 na sondu 3 zbog nasipa iskopane zemlje iz istraživanja sonde 3, a i sam raspored drveća je uvelike utjecao na površinu i smještaj sonde 5. Određenim njezinim proširenjima na sjeveru i jugu naknadno su istraživanjem definirane otkrivene situacije. Ukupno je istraživanje u sondi 5 obavljeno na površini od 28,3 m². U sondi 5 istraživani su do zdravice isključivo rasteri tlocrta objekta (ukopi/zapune temelja), dok okolna površina nije istraživana jer to ne bi bilo moguće realizirati s obzirom na vrijeme koje nam je bilo na raspolaganju, a koje je uvjetovano osiguranim financijskim sredstvima.

No kako je tada već utvrđena stratigrafija i loše stanje očuvanosti, točnije neočuvanost kostiju grobova u sondama 3 i 4, zaključeno je da je upitno je li i u budućim istraživanjima isplativo daljnje otvaranje drugih pozicija na lokalitetu. Dapače, vjerujemo da je bolje lokalitet dalje ne istraživati dok jednog dana u budućnosti znanost ne otvori nove mogućnosti za kvalitetno istraživanje ovakvih loše očuvanih grobnih cjelina.

Sonda 6 je otvorena južnije od sonde 5 kako bi se dodatno provjerilo nalaze li se na ovome mjestu ostaci zidova, odnosno ukopi za zidove objekta. Već na plitkoj dubini iskopa nismo dobili naznaku o takvoj mogućnosti te iskop nije obavljan dublje. Stoga je plitko otvorena površina od 14,5 m² a nakon negativnog rezultata na postavljeno pitanje i zatrpana.

U daljnjem tekstu donose se rezultati istraživanja u sondama 3, 4, i 5. Za sondu 6 je, kako je spomenuto, zaključeno da nema jasnih tragova ukopa zidova te da se iskopom doseglo tek u gornje slojeve zapuna raka, a čiji se tlocrti na tim razinama nisu ocrtavali u okolnome žutom SJ 30.

Sl. 4 GPŠO-2, sonde 3 i 5: ukopi stupova i jama iz najmlađeg horizonta, te ukopi svetišta crkve i sakristije (?) s okolnim manjim stupovima (crtež: K. Turkalj)

Fig. 4 GPŠO-2, trenches 3 and 5: postholes and pits from the youngest horizon, and the apse of the church and sacristy (?) with surrounding smaller postholes (drawing: K. Turkalj)

Sl. 5 GPŠO-2, pogled sa sjeverozapada na ukop za temelje sakralnog objekta u sondi 5, u prvom planu moguća sakristija, dalje na fotografiji dio apside (snimila: T. Tkalčec)

Fig. 5 GPŠO-2, view from the northwest on the foundations of sacral building in the trench 5. In the foreground is possible sacristy, further on the photo is section of the apse (photo: T. Tkalčec)

2.1. Naseobinski horizont na položaju GPŠO-2 i njegov odnos s horizontom crkve s grobljem

Ispod tankog šumskog humusa dijelom se naišlo na tanji sloj s dosta ulomaka opeke, a dijelom se došlo do žute ilovače koja sadrži sporadične nalaze ciglica, ljudskih kosti i druge nalaze. Riječ je, kako se ispostavilo, o gornjim dijelovima zapuna raka odnosno sloja njihova preklapanja u kojem se rake uopće nisu ocrtavale. Taj je sloj u sondi 4 bio intaktan, njegovim spuštanjem došlo se do obrisa i mrlja grobnih raka. U sondi 3 taj je sloj (SJ 30) bio ispresijecan brojnim ukopima manjih jama i stupova u kojima ili nije bilo nalaza ili su sadržavali ulomke keramičkih posuda, ponekad i ulomke opeke, kao i poremećene ulomke ljudskih kostiju. Uklanjanjem gornjeg nivoa tog sloja doseglo se do razine na kojoj su se počele ocrtavati zapune grobnih raka.

Jedna jama, uz istočni profil sonde 3, sadržavala je i nalaz novca – srebrnog parvusa Žigmunda Luksemburškoga (usp. svjetloplavu oznaku u jami uz istočni profil u južnijem dijelu sonde 3, sl. 4). Plitka jama u sjeverozapadnom djelu sonde sadržavala je ulomke brojnih korodiranih predmeta – možda dugmadi (usp. sl. 4 – svjetloplave oznake PN u sjeverozapadnom dijelu sonde). U SJ 30 pronađena je i dislocirana pojasna kopča (usp. svjetloplavu oznaku kod SJ 23, 24, 25 na sl. 4). Možda ti nalazi izvorno potječu iz samih grobova. Naseobinski karakter zadnje faze kulturnog sloja na ovome položaju dokazan je i u prošlogodišnjim istraživanjima u sondi 1 gdje je pronađena jama s mnoštvom ulomaka kasnosrednjovjekovnih posuda (Tkalčec 2016a: 105). Ove godine prona-

đena je cjelina SJ 23/24, SJ 25, odnosno *in situ* očuvan dio vatrišta s ostatkom zapečene podnice na dnu (lijep, oštećeno – no ukazuje na mogućnost da je riječ o ostatku peći), crnom gorevinom u ispuni, crveno zapečenom gorevinom na vrhu kao i ulomcima peke. U samoj gorevini bilo je mnoštvo željeznih čavala (crvene točke u SJ 25, sl. 4), ali i ostaci poremećenog groba (dio lubanje). Vezano uz tu situaciju, u zapuni tvorevine poput ostatka vodoravno položene grede na sjeveroistočnom uglu sonde 3 pronađen je cjelovito očuvani pršljen (svjetloplava oznaka u sjeveroistočnom dijelu sonde 3, sl. 4).

Usporedimo li raspored istraženih ukopa većih i manjih stupova te manjih jama, uočava se na dijelovima njihova pravilnost, ali na osnovi njihove dispozicije nije moguće ustanoviti logične obrise nekog objekta ili više njih. Jame koje na sjevernome i južnome dijelu sonde 3 ulaze u istočni profil (SJ 44 i SJ 22) povezujemo s ukopom za temelje svetišta koje je otkriveno iskopom u sondi 5 (SJ 99) (sl. 4).

Zapune ukopa SJ 44 i SJ 22 identična su sastava, boje i konzistencije, s dva proslojka, gornjim tamnijim i donjim svjetlijim, s mnoštvom ulomaka lomljenih opeka, a imaju sličnosti sa zapunom unutar ukopa SJ 99. Točnije, zapuna unutar ukopa SJ 99 identična je sastava donjem svjetlijem dijelu zapuna unutar ukopa SJ 44 i SJ 22. To možemo tumačiti specifičnom situacijom na površini koju je obuhvatila sonda 3, gdje su u najgornjim dijelovima zamijećeni slojevi s nakupinama lomljene opeke i ukopi jama i stupova koji pripadaju naseobinskom sloju ovog lokaliteta, kao što je već opisano, a u kojem nije rijetka slučajnost da su zapune tamnije boje uslijed sastava organskog biljnog materijala ili gorevine. Također ovom prigodom valja dodatno istaknuti mogućnost da su tamniji, gornji slojevi zapuna unutar SJ 44 i SJ 22 ustvari ostaci jama iz naseobinskog sloja koje su ukopane, dakle, upravo u ukop i ostatke zapuna ukopa za temelje svetišta.

Neobičan, dosta nepravilan tlocrt vjerojatnog svetišta (sl. 4–5), koje se širi prema očekivanome brodu (unutrašnja udaljenost između SJ 22 i SJ 44 iznosi 6,32 m, dok širina unutrašnjeg prostora između južnog i sjevernog ukopa za temelje SJ 99 u sondi 5 iznosi 4,76 m, još uvijek na lučnome dijelu, mjereno uz zapadni rub sonde 5) i u sondi 3 se prekida, pruža nam mogućnost nekoliko pretpostavki:

- neki od stupova u sondi 3 bi ukazivali na nastanak broda u drugačijoj gradnji pri čemu je svetište dublje temeljeno;
- crkvu se započelo graditi od svetišta, međutim od gradnje se odustalo;
- ostaci objekta u sondi 5 nisu ostaci svetišta (i sjeverne sakristije) nego nekog drugačijeg tlocrta objekta sakralnog ili sepulkralnog karaktera;
- ostaci objekta u sondi 5 nisu uopće ostaci objekta sakralnog karaktera.

Najmanje se vjerojatnom čini četvrta teza. Skloni smo interpretaciji da je riječ o sakralnome objektu – svetištu.

Na tezu 3 nas je upozorio dr. sc. Zorislav Horvat koji otvara mogućnost da bi se naizgled polukružna apside ustvari mogla na zapadu zatvarati u puni krug te da je možda riječ o tlocrtu u obliku rotunde ili pak osuariju, karneru i slično. Tu tezu je moguće naknadno provjeriti iskopom probne sonde tik istočno od središnjeg istočnog profila sonde 3, gdje bismo zahvatili površinu eventualnog zatvaranja punog kruga objekta (iako će istraživanje biti otežano zbog dva stabla koja rastu na tome mjestu). Tijekom dvotjednog terenskog istraživanja to nije bilo moguće stići provjeriti jer je na tu površinu u međuvremenu odložena ogromna količina iskopane zemlje.

Sl. 6 Grob 25 – najbolje očuvani skelet na nalazištu (snimila: K. Turkalj)

Fig. 6 Grave 25 – the best preserved skeleton on the site (photo: K. Turkalj)

Sl. 7 Grob 10 – primjer bolje očuvanog kostura na lokalitetu (snimila: K. Turkalj)

Fig. 7 Grave 10 – an example of better preserved skeleton on the site (photo: K. Turkalj)

Svakako je indikativno da u zapunama samog svetišta, za razliku od zapune ukopa za temelj sakristije, nije bilo ulomaka opeka s tragovima vezivnog *morta*. Opeke su manjeg formata, širine uglavnom 12 cm (rjeđe 13 cm, sporadično 11 cm), debljine 6 cm (rjeđe 6,5, a sporadično

5 cm). U sondi 4 pronađeno je tek četiri ulomaka opeke (1 kg), dok je u sondi 3 u gornjim slojevima, uključujući i zapune ukopa 44 i 22, pronađeno ukupno 170,9 kg ulomaka opeke. U sondi 5 pronađena je još veća količina ulomaka opeke, u ukopu SJ 99 311 kg, a u ukopu SJ 259

59,5 kg. Samo su dvije opeke očuvane u cijelosti, a pronađene u sondi 3 (dim. 25,5 x 13 x 6,5 cm – 3,9 kg i 25,5 x 13 x 6,5 cm – 4,00 kg). Opeke iz ukopa SJ 99 dimenzijama se bitno ne razlikuju od ostalih (širina uglavnom 12,5 cm, debljina 6 cm; no jedan ulomak je dim. ? x 15,5 x 6 cm), međutim na više njih je ustanovljen trag vezivnog žutog pjeskovitog *morta*.

To nam možda govori i o vremenskoj razlici u podizanju obje gradnje. Ukoliko bi sjeverni aneks zaista predstavljao sakristiju, dograđenu uz samo svetište, teza 2 bi nam također otpala.

Evidentno je da je objekt izgrađen u fazi kad je groblje na tome mjestu već egzistiralo: ukopi SJ 99 i SJ 22 sjekli su rake starijih grobova. Međutim u zapunama ukopa nije bilo nalaza ljudskih kostiju što nam zasigurno ukazuje na to da je iskopan u fazama groblja u kojima grobova još nije bilo mnoštvo, ali postoji i druga mogućnost. Naime, očuvanost kostiju na lokalitetu je izuzetno loša, uglavnom su neočuvane (nestale ili u tragovima očuvane). Tek u pojedinim najmlađim grobovima imamo cjelovitije očuvane kosture, stoga niti ne čudi odsutnost kostiju u zapunama ukopa za temelje svetišta.

Ukopi za stupove u sondi 5 nisu sadržavali nalaze, manjih su dimenzija. Nije jasno valja li ih vezati uz mladi horizont (nasebinski) registriran u sondi 3 ili ih možemo promatrati (barem dio njih) kao građevinske stupove za skele upotrebljavane prigodom izgradnje svetišta.

Osим što je svetište (ukoliko je riječ o svetištu, a skloni smo toj tezi), premda pravilne orijentacije, začuđujućih odnosa pojedinih dimenzija, upitna je i funkcija sjeverno aneksirane strukture zbog njenog samog oblika tlorisa i male veličine. Za sada je ipak preliminarno interpretiramo sakristijom.

2.2. Groblje – GPŠO-2

Prilikom istraživanja, prisustvo grobova je ustanovljeno unutar sondi 3, 4 i 5. Međutim, unutar sonde 5 istraživan je samo ukop temelja vjerojatnog sakralnog objekta, ali ne i okolni arheološki slojevi tako da ustanovljeni grobovi nisu istraženi. U sondama 3 i 4 ukupno je ustanovljeno 67 grobova. Zbog dubine iskopa, tj. potrebe da se uz rub sonde ostave stepenice za silazak te nedostatak vremena pojedini ustanovljeni grobovi (šest njih) nisu u potpunosti istraženi, već su samo dokumentirani. U sondi 3 ustanovljeno je 36 grobova, a u sondi 4 ustanovljen je 31 grob. Iako je istražen relativno velik broj grobova samo jedan je relativno dobro očuvan (sl. 6). Radi se o grobu 25 koji je jedan od najmlađih ukopa na lokalitetu. Kostii pokojnika u svim ostalim grobovima su znatno lošije očuvane (sl. 7) – uglavnom su ostali samo tragovi kostiju, koji su se u potpunosti smrvili i koje je bilo gotovo nemoguće izvaditi i pripremiti za antropološku analizu.

Kod velikog dijela grobova očuvan je samo trag kostii ili one nisu uopće očuvane. Ti su se grobovi mogli ustanoviti na temelju razlika u sivljoj boji zapuna od okolnog žućeg sloja. Međutim, kod grobova koji su se međusobno presijecali, zbog iste boje njihovih zapuna i neočuvanosti kostiju, ponekad nije bilo moguće ustanoviti koji je ukop stariji a koji mlađi, odnosno koji je grob presjekao kojeg.

U grobovima je pronađeno veoma malo nalaza. U svega dva groba (G 11 i 62) su *in situ* na području oko pojasa pronađene pojasne kopče. U grobu 11 je uz željeznu kopču pronađen i jezičac, a u grobu 62 je na području pojasa bila brončana kopča s pločicom, dok je u zapuni pronađena još jedna željezna kopča, koja je očito pripadala nekome ranije pokopanome pokojniku. U još par grobova pojedini predmeti su pronađeni u zapuni – primjerice ulomak brončane objumice u grobu 5 (no) možda je riječ o ulomku obruča prstena, što će se vidjeti

nakon analize i konzervacije predmeta), zatim ulomak željeznog trna kopče iz zapune G 39, te ulomak možda brončanog gumba i ulomak zvonolikog brončanog predmeta iz zapune G 26.

Isti oblici pojasnih kopči javljaju kroz duži vremenski period te nisu pogodni za užu kronološku dataciju grobova, a ni drugi nalazi iz grobova nisu bili pogodni za užu tipološko-kronološko opredjeljenje. Nešto su pripomogli ulomci keramike u pojedinim rakama, no na te sporadične nalaze nije se bilo moguće oslanjati u pokušaju faziranja raka. Kako u grobovima nisu bili prisutni databilni nalazi, a uglavnom niti kostii pokojnika, stratigrafija grobova načinjena je na temelju boje i strukture zapune te međusobnih odnosa grobova, a detalji će biti objavljeni na drugome mjestu. Grobovi su pravilne orijentacije zapad – istok, s blažim otklonima. Na temelju međusobnih odnosa ustanovljena su minimalno tri horizonta pokopavanja. U najstarijem, prvom horizontu evidentirana su 23 groba. U srednjem, drugom horizontu istraženo je 17 grobova, a u najmlađem, trećem horizontu 25 grobova. Za dva groba nije bilo moguće ustanoviti pripadaju li najmlađem ili srednjem sloju ukopa. Zanimljivo je napomenuti da grobovi 10, 40 i 43 imaju nešto drugačiju orijentaciju od ostalih, te je moguće da su oni među najstarijim grobovima u prvom horizontu.

3. Grubišno Polje – šuma Obrovi 3 (GPŠO-3), naselje

Položaj nazvan GPŠO-3 nalazi se dvjestotinjak metara zapadnije od crkve s grobljem GPŠO-2 (sl. 1; 3; gore). Prijašnjim obilascima šireg terena ustanovljeno je nekoliko neobičnih kružnih i ovalnih ulegnuća, većih i manjih promjera, na čijim rubovima se u šumskome humusu, tik pod lišćem, uglavnom pronalazilo ulomaka lijepa. Iako ulegnuća ne odgovaraju obrisima tlocrta kakve bismo mogli očekivati kod eventualnih ostataka kuća (s podrumima uslijed kojih bi moglo doći do takvih situacija), prije samih probnih iskopavanja pomišljalo se kako bi te tvorevine svakako ukazivale na nasebinski karakter (ili eventualno neke gospodarske djelatnosti, odnosno mjesta gdje se možda pekla opeka ili slično) šire površine zapadno od crkve GPŠO-2, odnosno južno i jugozapadno od utvrde GPŠO-1. Stoga je u ovogodišnjim istraživanjima odlučeno izdvojiti nešto vremena kako bi se probnom sondom utvrdila postavljena teza. Istraživanje je proveo manji dio arheološke ekipe tijekom nekoliko sati u jednome radnom danu. Izabrano je najveće zamijećeno ulegnuće (promjera 20–30 m), na čijoj je sjevernoj padini otvorena probna sonda Tanki sloj humusa ležao je na žutoj zdravoj ilovači. Na sjeveru, na rubnom dijelu sonde zamijećen je lijep i keramika te je sonda malo proširena. Definirana su dva stupa te je pronađeno dosta ulomaka lijepa i kasnosrednjovjekovne keramike. Okolina na samome vrhu sonde (sjeverni dio, dakle oko stupova) nije bila čista žuta ilovača već je sivkastija te postoje elementi da bi se otvaranjem veće površine moglo naići na daljnji niz arheoloških tvorevina.

Valja napomenuti da je položaj GPŠO-3 nepravilni krug s ulegnućem u sredini, međutim u sredini je ipak jedno povišeno područje i sve se nepravilno diže prema jugu (na ostalim manjim ulegnućima nisu zamijećene povišene površine u središtu). Na samom tom povišenom centralnome dijelu (ne i višem od rubova, tj. oboda „kruga“) nema površinskih nalaza lijepa, dok primjerice na zapadnim i sjevernim rubnim obodima kruga ispod šum-

skog lišća u humusu se svugdje zamjećuju sitni komadići crveno zapečene zemlje, lijepa. Lokalitetu ovim kratkim sondiranjem nije ustanovljen karakter, ali ustanovljeno je da je riječ o kasnosrednjovjekovnom položaju vjerojatno ruralnog, možda gospodarskog karaktera, koje se na osnovi nalaza keramike može preliminarno datirati u 14. stoljeće.

4. Zaključak

Tijekom istraživanja 2016. godine na položaju Grubišno polje – Šuma Obrovi (GPŠO-2) pronađeni su elementi mlađeg naseljavanja u kasnom srednjem vijeku, te ostaci vjerujemo sakralnog objekta, pri čemu je dijelom definirani tlocrt njegovog svetišta i sjeverna sakristija, pri čemu su se otvorila i brojna pitanja oko datacije kao i oblika samog tlocrta objekta. Pronađeno je 67 grobova. Na temelju odnosa među grobovima može se ustanoviti barem tri horizonta ukopavanja. Kako u grobovima nema databilnih nalaza veoma je teško govoriti o njihovoj dataciji. Predmeti u zapunama stupova (npr. novac Žigmunda Luksemburškog) i jama iz mlađeg naseobinskog vremena mogli su se u njima naći u sekundarnom kontekstu, tj. mogli su potjecati iz zapuna poremećenih grobnih raka. S obzirom da tlocrt svetišta na jednome dijelu ukazuje na poligonalni oblik (no to nije u potpunosti sa sigurnošću moguće ustvrditi), mogli bismo pomišljati da je crkva građena u gotičkome stilu, odnosno da potječe tek iz 14. ili 15. stoljeća. Zamjetno je, naime, da je ukop za njene temelje presjekao već neke starije grobove. Ali presjekao je relativno mali broj starijih grobova. To bi nam pak ukazivalo na njenu dataciju i prije samog kasnog srednjeg vijeka, već vjerojatno u razvijenom srednjem vijeku. Takvoj postavci išli bi u prilog i ulomci opeka u zapuni ukopa za temelje, koji su svi redom manjih, romaničkih formata. Ta situacija otvara i mogućnost da je crkva građena u 13. stoljeću te da je opeka korištena upravo za njene temelje (a ne da je donesena u kasnijem razdoblju s nekog romaničkog objekta). U svakom slučaju je neobična situacija da se niti na jednom mjestu nije naišlo na poslaganu opeku u temeljima. Ukoliko je opeka u kasnijim vremenima i ciljano vađena i odnošena s terena radi daljnjeg korištenja za neke izgradnje, to je učinjeno nevjerojatno temeljito, a i neobično je da su ukopi za temelje, iako uz gornje rubove nešto ukošeni, ipak ostali prilično intaktni. Datacija početka ukopavanja na lokalitetu još je problematičnija i ostaje otvoreno pitanje. Zbog gustoće ukopa možemo pretpostaviti da je ukopavanje na ovom groblju trajalo duži vremenski period. Kako je istražen relativno velik broj grobova a nije pronađen ni jedan nalaz koji bi se mogao povezati s klasičnom bjelobrdskom kulturom 10. i 11. stoljeća, vjerojatno taj period možemo isključiti. S velikom rezervom i oprezom možda bismo dakle mo-

gli pretpostaviti početak ukopavanja negdje tijekom 12. stoljeća, a završetak pokopavanja u izmaku 14. stoljeća ili gornju granicu valja pomaknuti i u kasnije, 15. stoljeće. Ulomci keramike iz gornjeg naseobinskog sloja pokazuju sva obilježja kasnosrednjovjekovne keramike, međutim u usporedbi s onima iz istraživanja utvrde GPŠO-1, datiranima u kraj 15. i početak 16. stoljeća, doimlju se starijima. Ukoliko uzmemo da su naseobinske aktivnosti na lokalitetu odvijale prije tog vremena, dakle vjerojatno u prvoj polovini 15. stoljeća, tada bi se prvo postavljena teza da je gornja granica pokopavanja na groblju krajem 14. stoljeća pokazala vjerojatnijom od mogućnosti da je položaj u sakralne svrhe korišten još tijekom 15. stoljeća. Ipak, valja otvoriti i još neke mogućnosti, a to je da je na ovome groblju mogao postojati i diskontinuitet pokopavanja, odnosno da se pokopavanje (najmlađeg horizonta grobova) moglo odvijati nakon nekog kraćeg perioda cezure u kojem su se na položaju odvijale aktivnosti naseobinskog karaktera. Nadamo se da će daljnja povijesna istraživanja te radiokarbonske analize pomoći u odgovoru na niz otvorenih pitanja.

Povijesna analiza u ovoj fazi jednako tako nije pružila odgovor na pitanje kojem titularu bi crkva mogla biti posvećena, koji plemić ili plemići su držali utvrde GPŠO-1 i MPŠO te koje naselje valja očekivati uokolo tih kompleksa. Analizu je načinila dr. sc. Silvija Pisk iz Zavoda za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, konzultirajući četiri arhiva (Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Hrvatski državni arhiv, Kaptolski arhiv Zagreb i Magyar Országos Levéltár), 12 naslova koji obrađuju povijesnu kartografiju, 31 izvor i 25 radova različite stručne literature vezane geografski i sadržajno uz grubišnopolski kraj i temu. Povijesna istraživanja će se nastaviti usporedo, nadamo se, s daljnjim istraživanjem ostalih utvrda u grubišnopolskome kraju te smo mišljenja da će taj interdisciplinarni pristup uroditi novim spoznajama u kojima će se možda između ostalih posjeda i utvrda plemića u tome kraju iskristalizirati i jasniji međuodnosi te utvrditi i odnosi s nalazištem Grubišno Polje – Šuma Obrovi. Intenziviranjem interdisciplinarnih istraživanja povijesti i srednjovjekovlja ovog kraja možda ćemo uspjeti i otkriti titular crkve na položaju GPŠO-3.

Možemo zaključiti da započeta istraživanja utvrda, crkava i općenito dosad gotovo nepoznatog srednjovjekovlja grubišnopolskog kraja, koja se odvijaju u pozitivnom ozračju i uspješnoj suradnji između znanstvenika, stručnjaka i zaposlenika lokalne samouprave, obrazovnih i kulturnih institucija, predstavljaju početak realno izvedivog višegodišnjeg projekta koji će zasigurno rezultirati brojnim novim spoznajama kao i brojnim mogućnostima kako te rezultate i spoznaje uklopiti u potrebe suvremenog kulturnog života ne samo mještana Grubišnog Polja i okolice već i široj javnosti, kako stručnjacima tako i zainteresiranim posjetiteljima toga kraja.

Literatura

- Jakovljević, G. 2012, *Registar arheoloških nalaza i nalazišta Bjelovarsko-bilogorske županije*, Bjelovar.
- Tkalčec, T. 2015, Izvješće o probnim arheološkim istraživanjima lokaliteta *Arheološko nalazište Šuma Oborova, Grad Grubišno Polje*, Institut za arheologiju, Zagreb (elaborat, rukopis).
- Tkalčec, T. 2016a, Kasnosrednjovjekovni arheološki kompleks Grubišno Polje – Šuma Obrovi – probna arheološka istraživanja u 2015. godini, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XII, 99–112.
- Tkalčec, T. 2016b, Grubišno Polje – Šuma Obrovi, *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 12/2015 (u tisku).
- Tkalčec, T., Krznar, S. 2016, Izvješće o arheološkim istraživanjima lokaliteta *Arheološko nalazište Grubišno Polje – Šuma Obrovi*, Položaji crkve s grobljem (GPŠO-2) i naselje (GPŠO-3), s prilogom Ostali arheološki radovi Instituta za arheologiju u grubišnopoljskome kraju u 2016., Institut za arheologiju, Zagreb (elaborat, rukopis).

Summary

In July 2016 the Institute of Archaeology conducted a research on the positions Grubišno Polje - Šuma Obrovi 2 and 3. The research was focused on the position GPŠO-2 where the traces of sacral building and the cemetery were discovered. At the nearby position GPŠO 3 only smaller trial trench was opened within which the archaeological finds of settlement character from the 14th century were found.

On the GPŠO 2, position of the primary interest of this year research, four trenches were excavated with total area of about 100 m² (trenches 3–6). In the trenches 3 and 5 we have tried to define a disposition of a sacral building for which we have assumed to find, more precisely – its apse section, due to the semi-circular depressions in the field configuration. The excavation has resulted with partially defined layout of the sanctuary and the northern sacristy (?) but the western part of the building layout was not defined. In the trenches 3 and 4, 67 graves were also found. There were very few finds in the graves (mostly metal parts of clothing) and the bones of deceased were extremely badly preserved. On the basis of the mutual relations of the graves three horizons of burial can be established, all dating to the period from 12th till 16th century. Above the graves (or some of the graves) in the trench 3 a phase of strata of a secular character was also observed. In that layer numerous post-holes and pits with scarce finds (pottery sherds, dislocated human bones) or none finds in their backfills have been discovered. Before detailed analysis of all findings and stratigraphic relations question of a settlement layer remains open. Namely, there are possibilities that this layer presents an intermediate stage or that it originates from the time after the cemetery has been abandoned.